

Афричко изненађење

Путовања су један од важних циљева у животу. Упознавање нових простора и нових људи оплемењује нас и чини бољим. А изненађења које нам новоупознати крајеви приређују изнова указују на сву ону различитост која нас окружује. Зар то није довољан разлог да ценимо све нације, све људе који настањују те дивне просторе без обзира на боју коже и веру коју исповедају. Мало сам знао о Мароку све док нисам ступио на његово тле. Знао сам за градове као што су Рабат, Фес, Маракеш или Казабланка. Али пре би се рекло да је у питању било само знање да се ради о градовима у Мароку без назнака о њиховој историји или значају за сам Мароко или ислам као наднационалну веру. Можда је тако и било боље, јер тих седам дана проведених на афричком тлу могу окарактерисати као – Афричко изненађење.

Субота, 12. април 2014. године – Чачак – Торемолинос виа Будимпешта

Дан у коме започињемо још једно егзотично путовање, јер таква су ваљда сва путовања у Африку почео је окупљањем на старом месту испред Факултета техничких наука у Чачку. Углавном ради се о познатим лицима, мада има и нових путника. Али и то су позната лица са чачанске калдрме. Одредиште је Мароко за кога сам ваљда први пут чуо у септембру 1961. године када је у Београду одржавана прва конференција несврстаних на којој је Мароко представљао краљ Хасан II, који је пар месеци пре тога наследио покојног оца краља Мухамеда V који је Мароку донео независност од Француске 1956. године. Мароко званично има око 270 000 квадратних километара и према попису из 2004. године има око 27 милиона становника. Наведени попис је једина таква акција која је до сада спроведена у Мароку. Најзначајнији градови у Мароку, поред главног града Рабата, су Казабланка, која је уједно и највећи град и најзначајнији привредни центар и лука на Атлантику и градови Мекнес, Фес, Маракеш и Агадир, који је још једна велика лука на самом југу Марока. Мекнес, Фес, Маракеш и Рабат су градови које ћемо још посетити током овог путовања, а истовремено су током историје били и престонице Марока. Зато се ово наше путовање и зове Мароко – Царски градови.

Пут до Београда је прошао неуобичајено брзо иако возач Бојан, добро познат са претходних путовања вози пажљиво и без јурцања. Ритам путовања квари чекање на Руднику на адвокатицу Весну из Тополе. Остатак групе се укрцава у Београду заједно

са неизбежним водичем Владом који је обележио многа наша путовања са Жиком Холидејом, тачније у организацији туристичке агенције Holiday из Крагујевца. Он ће нам готово направити проблем на граници, јер ће се испоставити да постоји још један Владе Јовановић са истим датумом рођења, али и са Интерполовом потерницом.

На одморишту у Мађарској обележавамо рођендан једног од сапутника.

Ради се о мом колеги са факултета, генерацију старијем, који сада живи у Данској. Аеродром у Будимпешти више није онај стари са кога сам летео 1986. године за Москву. Уместо старог назива Ferihegy аеродром се од 2011. године зове „Франц Лист“. Аеродром сада има пет терминала и ни по чему не заостаје за најмодернијим аеродромима Европе. Захваљујући томе аеродром у Будимпешти може да прими 15 милиона путника годишње. Процедура чекирања је углавном иста као раније, али имам утисак да су безбедоносне мере појачане. Осим тога баш смо се напешачили док нисмо стигли до авиона.

Аеродром у Будимпешти

Полећемо на време. Летимо авионом нискобуџетне компаније Wizzair. Иако је најављено да ће лет трајати три ипо сата у Малагу слећемо већ око пола осам.

Пут до Торемолиноса је кратак и брзо се смештамо у хотел „Cervantes“. После краћег предаха шетамо се околином хотела, вечерамо и вече завршавамо испијањем пива. Наручујем једно велико пиво (grande cerveza), али келнер доноси две огромне кригле са по литар пива са којим чак ни ја нисам могао да се изборим. Хотел је иначе одличан и налази се у самом центру Торемолиноса у пешачкој зони са пуно кафаница, ресторана и барова у околини. Иако је субота вече није превелика гужва. Одлазимо рано на спавање, јер нас очекује рано устајање да би на време стигли на трајект за Мароко.

Недеља, 13. април 2014. године – Торемолинос – Тарифа – Тангер – Мекнес *via* Волубилис

Због стицања на трајект из хотела крећемо у 5 сати. Возимо се по мраку према градићу Тарифа одакле нам полази трајект за Мароко. На прилазима Тарифи пут се спушта, а наш возач вози прилично оштро тако да се ми који смо будни не осећамо баш пријатно. Тарифа припада провинцији Кадиз, која је део Андалузије. Место има лепу, али изузетно ветровиту плажу, која је идеална за сурфере. Кажу да је плажа Тарифе једна од најветровитијих плажа на свету. Према локалној легенди од ветрова Тарифе може да се полуди. Налази се на најјужнијем делу Шпаније удаљена само 14км од Африке на улазу у Гибралтарски мореуз. Место је добило име по Берберу Тариф ибн Малику (Tarif ibn Malik) који је командовао у војсци генерала Тарик ибн Зијадом (Tariq ibn Ziyad), који је започео муслиманско освајање Иберијског полуострва. Савременик Тарика ибн Зијада био је Муса бин Нусаир (Musa bin Nusair) арапски војсковођа и великодостојник у служби омејадског калифа Ал Валида I (Al – Valid I), који је био гувернер новоосвојених муслиманских подручја у Северној Африци.

Тарифа је била под доминацијом муслимана од 710. до 1292. године када је после шестомесечне опсаде под вођством краља Санча IV од Кастиље утврђење пало. Рт Пунта де Тарифа (Punta de Tarifa) или како се још назива Пунта Мароки (Punta Marroscqi) је најјужнија тачка континенталног дела Европе.

Тарифа са погледом на Африку

Пошто смо добили „ланч“ пакете за доручак, у очекивању поласка трајекта, користимо прилику да доручкујемо. Док се нисмо домогли трајекта пролазимо више контрола, а имало је да се и поприлично пешачи.

Гибралтарски мореуз одваја Атлантски океан од Средоземног мора. На северној страни мореуза се налази Шпанија, а на јужној Мароко и шпанске енклаве Сеута и Мелиља. Гибралтарски мореуз је у античко доба називан Херкулови стубови. Дубок је 1181м, а на најужем делу широк је 14км. Дубина расте од запада ка истоку. Плитки Гибралтарски праг (300м) који се пружа дуж тзв. Трафалгарског меридијана штити Медитеран од продора хладних дубинских атлантских водених маса. С обе стране мореуза издижу се високи кречњачки гребени, на северној је узвишење Гибралтар (424 метра), а са јужне стране налази се брдо Муса (856 метара). На Афричком континенту се налази град Тангер, а на европској страни град Гибралтар. Име Гибралтар потиче од имена „Тарикове стене“ (*Џебел Тарик*), која је добила име по Тарику ибн Зијаду, берберском вођи прве арапске експедиције на Шпанију, претходнице касније инвазије Арапа на Иберијско полуострво.

Трајект путује скоро сат након чега се укрцавамо у аутобус којим ћемо се возити кроз Мароко. Добијамо локалне водиче Ишама и Ибрахима и возача Ахмеда, који ће бити наши пратиоци током боравка у Мароку. Кратко упознајемо Тангер или Танжер на арапском док се возимо аутобусом кроз прилично широке улице. Све на први поглед личи на Европу. Да не знамо да смо у Африци и да улицом не пролазе углавном забрањене жене могло би се помислити да смо негде у Шпанији или јужној Француској. Рекло би се да је, супротно очекивању да се налазимо у муслиманској земљи, чисто, јер дуж улица има пуно чистача који бришу прашину са коловоза и тротоара.

Мана Марока

Мароко или званично Краљевина Мароко је држава на северозападу Африке, која се граничи са Алжиром на истоку и Западном Сахаром на југу. На западу излази на Атлантски океан, а на северу додирује Средоземно море. Пуно арапско име је Западно

краљевство, што потиче о назива Ал – Магриб које на берберском језику значи запад. Само име Мароко потиче од имена раније престонице Маракеша, што на берберском језику значи „Божија земља“. Површина Марока је око 440 хиљада квадратних километара у шта је укључена и територија тзв. Западне Сахаре, чију независност Мароко практично не признаје. Процењује се да Мароко има око 33 милиона становника. Главни град је Рабат, а највећи Казабланка. Од 1999. године на челу државе је краљ Мухамед VI.

Релативно широко низију уз обалу Атлантског океана уоквирују са севера планине Риф, које су паралелне медитеранској обали, а са истока и југа Средњи и Високи Атлас на коме се налази и највиши врх Џебел Тубкал висок 4167м. Планински врхови на северу су током већег дела године покривени снегом. Уз обалу на северу Марока клима је медитеранска, а у унутршњости нешто оштрија са хладним зимама и топлим летима. Количина падавина опада од севера ка југу. Најјужнији делови земље припадају Сахари. Високи венац Атласа спречава да влажни ваздух са Атлантика продире на исток тако да источно од њега почињу субпустињски предели.

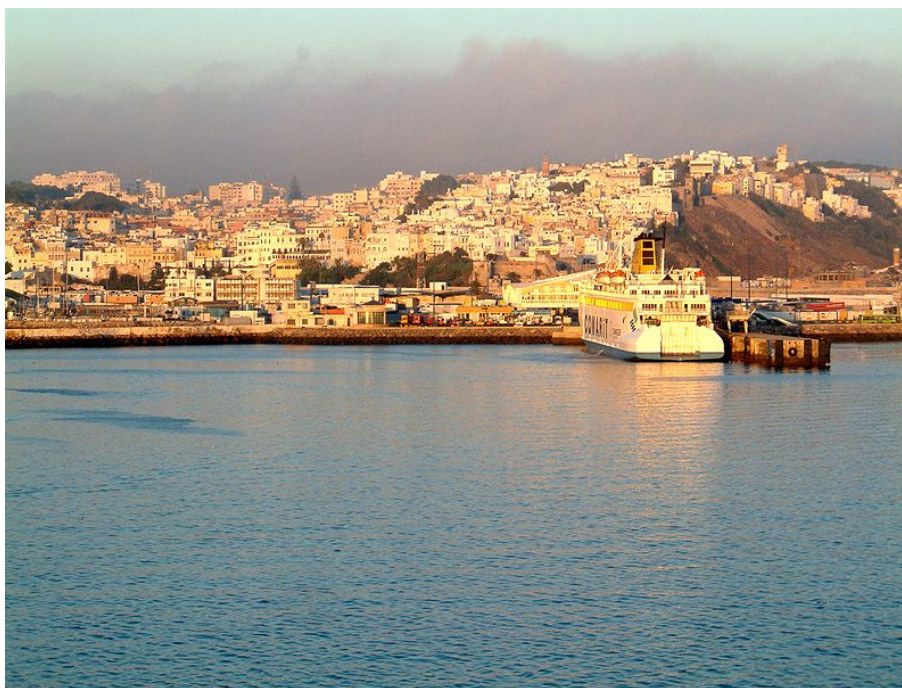
Први забележени становници подручја данашњег Марока били су Бербери. Крајем VII века с истока су стигли арапски освајачи и донели ислам. У XI веку подручје је постало део државе Алморавида, а у XII Алмохада. У XVI Мароканци су се успели одупрети покушајима европске колонизације и отоманским освајачима који су заузели суседни Алжир и на тај начин створили засебни идентитет. Године 1666. локални владар са североистока Ар – Рашид заузео је град Фес, а нешто касније и већину мароканске унутрашњости, утемељивши тако династију Алави која влада Мароком до данас.

Тангер са којим сусрећемо и упознајемо Мароко налази се на крајњем северу уз западни улаз у Гибралтарски мореуз. Град има око 700 хиљада становника. По легенди га је основао Антиној син бога Посејдона. Касније је Херкул на овом месту раздвојио земљу и спојио Медитеран и Атлантик, створивши Гибралтарски мореуз. Град су почели развијати Каратагињани у V веку пре нове ере, а касније је овде постојала римска и византијска тврђава. Арапи су Тангер заузели 702. године. Од 1471. до 1661. године Тангером су владали Португалци, када су га препустили Енглезима, али су га Мароканци веома брзо повратили.

Географски положај Тангера утицао је да је он у XIX веку био важна мета европске дипломатије, трговине и борбе за утицај. Мароко је изгубио независност 1912. године када су га de facto поделиле Француска и Шпанија. Шпанија је заузела север

Марока, али је статус града Тангера остао неодређен. Године 1923. велике силе су одлучиле да Тангер прогласе Међународном зоном Тангер. Њоме су управљали Французи, Шпанци, Британци, а од 1928. године и Италијани. Лука Тангер је била бесцаринска зона и постала је центар кријумчарења. После Другог светског рата, Тангер је стављен под шпанску контролу и остао је све до 29. октобра 1956. године кад се придружио независном Мароку. Тада је око 40.000 Јевреја, који су до тада чинили важан део градског становништва, емигрирало из Тангера у Израел.

Панорама Тангера

Тангер је, као најближа тачка Оријента Европи увек привлачио европске уметнике, па је у XIX веку овде боравио и сликао Ежен Делакроа, а почетком XX века и Анри Матис. У каснијим деценијама у космополитском Тангеру су боравили и стварали многи писци као што су Тенеси Вилијамс, Вилијам Бароуз, Труман Капоте, и др. У Тангеру је, током свог егзила живео и чувени италијански херој Ђузепе Гарибалди.

Херкулесове пећине се налазе на 14 километара од Тангера, и представљају једну од највећих атракција овог града. Пећине гледају право на Врата Гибралтара, а за њих се везује легенда о Херкулесу. Наиме, верује се да је овај антички херој боравио и спавао у пећини пре него што је одрадио својих дванаест радова. Такође, у близини, на свега неколико стотина метара, налазе се остаци римског града *Cotta* из другог и трећег века.

После панорамског обиласка Тангера и посете видиковцу са кога се види место где се раздвајају Атлантук и Медитеран настављамо путовање. Очекивао нас је пут од

око 300км до царског града Мекнеса који је у другој половини XVII века основао султан Мулај Исмаил (Moulay Ismail ibn Sharif), други владар из Алуитске династије. Да би стигли на одредиште возимо се планинским путем преко планине Риф која раздваја плодну долину средњег Марока од Медитерана. Пролазимо кроз плодне пределе Марока са пуно зеленила, где у истом ареалу расту и воће карактеристично за Европу, јабуке, кајсије и биљке карактеристичне за Медитеран, маслине, смокве, али и кактуси, а среће се и зимзелено дрвеће, пре свега кедар. Поред пута често наилазимо на тезге са предметима народне радиности, пре свега керамиком међу којом доминирају посуде за припрему хране, као што је танжи, који функционално подсећа на наш сач. Такође, има доста штандова и са текстилним производима, простиркама, одећом и шареним шеширима карактеристичним за све крајеве кроз које ћемо пролазити. Саобраћај у Мароку је посебна прича. Путеви су у принципу добро и коректно обележени знаковима и хоризонталном сигнализацијом, али то ретко ко поштује. Чак на пешачким прелазима пешаци немају никакву предност. Претиче се на пуној линији без имало задршке. Наш возач Ахмед се у томе посебно истицао. Претицао је искључиво на пуној линији и непрегледним кривинама. Међутим, и поред тога током боравка у Мароку видели смо само две саобраћајне несреће. У једној је аутомобил угрозио (не зна се да ли је дошло до контакта) моторциклисту на кружном току, који је при томе пао. А друга је била на ауто – путу Рабат – Тангер када је аутомобил ударио у заштитну ограду, јер је возач вероватно заспао или изгубио контролу над возилом. Обе су биле без озбиљнијих последица.

Тангер

Плажа Тангера је једна од највећих атракција овог града. Километрима дуга плажа нуди разне видове забаве. Посетиоци могу да се возе на камили, да једре на дасци, или да уживају у бројним баровима и ресторанима. Неки од барова који су нанизани дуж плаже припадају познатим личностима из света шоубизниса. Тангер је град у коме се спајају историја и легенда. Ово је град код кога се раздајају два континента и који заплускују Атлански океан и Средоземно море. Тангер је град око кога су се сукобљавале велике силе Европе. Тангер је просто Тангер, и без додатног објашњења се са сигурношћу може рећи, Тангер је дестинација за незаборавно путовање из снова.

Успут одмарамо на пар занимљивих места у ресторанима који својим изгледом и понудом доносе нова изненађења и помало терају да на тренутак заборављамо да се налазимо у Африци. Ипак већином забраћене жене нас враћају у стварност и подсећају да смо у муслиманској земљи. Мушкарци носе гелабије, али у већини су обучени на европски начин, поготову млади који се због цинса и патика уопште не разликују од својих европских вршњака. Што се тиче младих жена веома се често могу видети девојке у уским фармеркама и ципелама са високим потпетицама, али са марамом обавијеном око главе.

Поред пута уочавамо велики број магараца, који као да су мароканска национална животиња. Међутим, овде су они саобраћајно средство. Магарце, који спокојно пасу или се одмарају поред пута ту су оставили њихови власници, који су послом отишли у неки до градова дуж магистрале. Када буду завршили посао и превозом ће стићи до своје животиње која ће их однети натраг у њихову планинску забит до које нема асфалта и не може се стићи никаквим превозним средством осим јашући магарца.

Остаци Волубилиса

На тридесетак километара пре Мекнеса налазе се остаци римског града Волубилиса. Ради се о најбоље очуваним остацима једног града из римског периода на тлу Африке. На подручију Марока у античко доба налазила се римска провинција Тингитанска Мауританија (*Mauretania Tingitana*) која је заузимала простор северозападне Африке, тј. Марока и шпанских енклава Сеута и Мелиља. Главни град провинције је био Тангер поред кога се истицао и град Волубилис. Насеље на овом локалитету постојало је и пре Римљана. У III веку пре нове ере овде су били насељени картагински трговци. Римљани су Волубилис присвојили око 45. године нове ере, када је римски цар Клаудије званично припојио северноафричку Мауританију. Волубилис је сматран за једну од најудаљенијих испостава Царства. Царски путеви зауставили су се управо овде. Па чак и поред бројних покушаја, Римљани никада нису успели да покоре берберска племена са Атласа. Директна римска владавина над градом трајала је нешто више од двеста година, јер се римски гарнизон повукао 285. године. Међутим, латински је и даље остао говорни језик локалног становништва, Бербера, хришћана, Јевреја и Грка, и то све до VII века. Волубилис је крајем IV века задесио тежак земљотрес, и при томе је град тешко порушен. Делимично је обновљен у VI веку, а век касније га освајају Абасиди. Они су га тада прозвали Валила, што води порекло до Берберског назива Валилт, тј. назив за олеандар, који је растао уз обале реке Кумане, која протиче у поднозју насеља. Назив Волубилис потиче од латинског имена за биљку ладолеж, која је овде аутохтона биљка.

Панорама Мулај Идриса

У близини Волубилиса налази се градић Мулај Идрис где се налази гроб истоименог мароканског владара из VIII века. Мулај Идрис (*Moulay Idriss*) је иначе оснивач Феса и од њега је направио своју престоницу. На ове просторе он је дошао крајем VIII века доносећи са собом ислам и оснивајући нову династију Идрисида. По легенди отровали су га људи абасидског багдадског калифа Харуна ал – Рашида.

Наследио га је син Идрис II који је рођен као посмрче. У младости се показао као „чудо од детета“, јер је читао, а писао са пет година, а са осам је научио цео Куран напамет. Обновио је напуштену очеву престоницу Фес. Иначе до његовог пунолетства земљом је владао роб Рашид. У XI веку Волубилис је опустошен од стране Алморавида.

Крај историје Волубилиса везује се за катастрофални земљотреса који је у XVIII веку (1755. године) погодио Атлантску обалу Иберијског полуострва и Северне Африке, а чије последице су се осетиле и у унутрашњости Марока. Да није било овог земљотреса град би био много боље очуван. Међутим, после земљотреса одавде је одвежено јако пуно мермерних остатака да би се градило у Мекнесу, највише царска плата Мулаја Исмаила, али и у другим градовима Марока.

Археолошка истраживања у Волубилису започели су Французи 1915. године, само неколико година након што су преузели управу над Мароком. Ископавања су трајала до двадесетих година прошлог века, а настављена су након 2000. године. Данас се већина пронађених предмета налази у Археолошком музеју у Рабату.

Улаз у Волубилис води кроз капију у градским зидинама које датирају из 168. године нове ере. Мање од половине локалитета је до данас истражено, па будућа ископавања најављују нова узбуђења овог древног града. Најбоље од досадашњих открића, укључујући врхунске збирке бронзе, данас се налазе у Археолошком музеју у Рабату. Стога није на одмет да се и то место посети како би се имао пун увид у богатство Волубилиса. Остаци који се могу видети на један импресиван начин сведоче о римском начину живота овог града. Волубилис је један од најлепших и најочуванијих римских локалитета на подручју северне Африке. Ово место је драгуљ некадашње славе и раскоши Римског Царства, заувек нестало у вихору историјских збивања. И поред тога, Волубилис и данас посетиоце враћа у богато наслеђе које су нам оставили стари Римљани. На овом локалитету и даље одише дух некадашњег времена, заједно за културом и уметношћу које су и данас узор. Волубилис је права посланица за све љубитеље антике и њеног наслеђа, и заиста га треба посетити при путовању кроз Мароко.

Импесионирани архитектуром и мозаицима Волубилиса, настављамо путовање према нашем првом одредишту у Мароку, престоници Мулаја Исмаила, Мекнесу. С леве стране пута за нама остају зелени кровови Мулај Идриса, градића који се шћућурио на врху брежуљка. Иза белих кућица крије се је једно од светилишта Марока, где у свом маузолеју почива оснивач династије Идрисида, који је на ове просторе дошао крајем VIII века. Шест ходочашћа у Мулај Идрис током годишње светковине

посвећене овом свецу сматрају се еквивалентним једном хаџилуку у Меку. Овде се налази и џамија са округлим минаретом, јединим таквим у читавом Мароку.

У смирају дана међу брежуљцима коначно видимо кровове Мекнеса, који се сместио усред плантажа воћа и поврћа, посебно маслина. По доласку у Мекнес смештамо се у хотел „Малта“.

Хотел “Малта” у Мекнесу

После пређених више од 400км на два континента и возње трајектом Средоземним морем силазак на вечеру био је једини луксуз који смо себи могли да приуштимо. Хотел се налази у тзв. “новом граду” (Nouvelle Ville) који су у мароканским градовима настајали пошто су Французи почели управљати Мароком 1912. године, а прављени су према европским урбанистичким плановима.

Понедељак, 14. април 2014. године – Мекнес – Фес

После доручка обилазимо Мекнес. Град је основао и прогласио за своју престоницу султан Мулај Исмаил који је владао у другој половини XVII и почетком XVIII века (1672 – 1727. године). Био је савременик француског краља Луја XIV и био је са њим у пријатељским односима све док ванбрачна ћерка Луја XIV, Ан Мари од Бурбона није одбила да се уда за њега. По предању се каже да је имао харем од 500 жена и да је имао преко 700 синова које је постављао за царске службенике сиром Марока што му је обезбедило прилично сигурну владавину дугу 55 година. У Мекнесу је све подређено Мулају Исмаилу и све што данас може да се види углавном потиче из времена његове владавине. У граду данас живи око 500 хиљада људи.

У Мекнесу је подигао монументалне грађевине – царску палату, складиште хране и коњушницу од којих се у најбољем стању одржало складиште хране које је могло да обезбеди залихе хране за становнике Мекнеса током 20 година опсаде. У простору коњушнице, која је могла да прими 12 хиљада грла Мартин Скорсезе је снимао свој филм „Последње искушење Исуса Христа“. Пре обиласка ових објеката имали смо прилику да бацимо поглед на Мекнес и његов стари град или Медину како се овде каже за старо градско језгро, са видиковца. Мекнес је добио име по берберском племену Микнаса, које је доминирало овим подручјем у средњем веку. Стари град је на попису светске баштине UNESCO – а од 1996. године.

Поглед на Медину у Мекнесу са видиковца

Бербери су направили прво утврђено насеље у VIII веку око кога је израстао град који су утврдили Алморавиди у IX веку. Када су га касније заузели Алмохади обновили су га у још већи град са џамијама и утврдама. Почетком XIV века за владавине Меринида град је добио значајне медресе, утврде и џамије, а наставио се развијати и за време династије Ватсида.

Врата Баб ел Мансур

Под султаном Мулај Исмаилом из динсатије Алуита, Мекнес је постао главни град Марока и доживео свој врхунац. Он је изградио бројне вртове, монументална

градска врата (Баб ел Мансур), џамије и велике одбрамбене градске зидине дуге 40км. Након његове смрти главни град је поново премештен у Фес.

Околина града је позната по узгајању воћа и поврћа, посебно маслина, што је Мекнес учинило мароканским центром пољопривреде, трговине и занатства. Привреда Мекнеса се базира на производњи хране, тканина, хемикалија, метала и машина, али и све развијенијем туризму. У граду се праве теписи, вунене тканине и цемент. Овде се налази и Национална пољопривредна школа која је смештена у старој палати ел Хедим. Током нашег боравка у току су биле припреме за одржавање великог пољопривредног сајма који се традиционално одржава у априлу сваке године.

Старом граду Мекнеса прети пропадање због непостојања одговарајућег система кишне канализације. Због тога се 19. фебруара 2010. године, после неколико кишних дана, минарет џамије Баб Бердијеине из VII века срушио усред молитве при чему је погинула 41 особа, а велики број рањен. Град је подељен на два дела – стари град (медину) на западу и нови град (Nouvelle Ville) настао током француске владавине и који се налази на истоку. Природну границу између њих чини долина реке Боу Секране.

Базен Агдал

Широки трг испред главне градске капије Баб ел Масур је наткривена пијаца хране. По зеленој боји Сокаци Мекнеса спадају међу најбоље и најоригиналније у Мароку.

Најзначајније грађевине Медине су медреса Боу Инанија из времена династије Меринида (XIV век), султанова палта Ел Мекзен из 1680. године, коју Мулај Исмаил није успео да заврши, грађену од стране заточених робови из целе Европе, а коју је уништио земљотрес из 1755. године, када је био уништен и Лисабон. Ту је и маузолеј Мулај Исмаила, који је обновио Мухамед V. Иначе Мекнес је познат и по називима „Град са стотину минарета“ и „Марокански Версај“. Тријумфална капија, која је била улаз у некадашњи империјални град, једна је од најлепших градских капија у Мароку и

била је последњи градитељски подухват Мулаја Исмаила. По њеној зеленој боји Мекнес називају и „зеленим градом“. Мекнес је такође називан и марокански Версај, због екстраваганције свога градитеља.

Гробница Мулај Исмаила

По завршетку обиласка Мекнеса одлазимо за Фес који је верско и културно средиште Марока, а може се рећи и читавог исламског света. Фес је најстарији од царских градова у Мароку и основан је у VIII веку. Град је основао Мулај Идрис I оснивач династије Идрисидица 789. године на обали реке Фес. Радови на изградњи Феса наставили су се за време Идриса II. За време петог султана из ове династије Јахја ибн Мухамеда основан је универзитет Ал – Караоуине и саграђена џамија Каироујине, једна од највећих у Африци.

Панорама медине у Фесу

Фес је други по величини град у Мароку, после Казабланке и има нешто преко милион становника. Иначе сматра се да је у време династије Алмохада крајем XII века Фес био највећи град на свету. Фес је са универзитетом био значајан научни центар где су студирали и многи хришћани из Европе.

Универзитет Ал – Караоуине који је основан 859. године најстарији је универзитет на свету који још увек функционише. Због свог верског и образовног значаја Фес се често назива и Мека Африке. Град се састоји из три дела: Медине Феса (Фес ел Бали, старог ограђеног дела), Фес – Цадид (нови Фес) и Ville Nouvelle (најновији део града који су саградили Французи у време окупације Марока у периоду 1912 – 1956. година).

После панорамског разгледања нових четврти и одласка на видиковац одакле пуца поглед на стари град одлазимо у обилазак Медине. Медина Феса (Фес ел Бали) је најстарији део Феса. Стари град, због својих традиционално уских улица, највеће је урбано подручје на свету без промета аутомобила, а истовремено је највећа Медина у исламском свету. Кад ступите ногом у Медину као да уђете у другачије стање, чула региструју све мирисе, и пријатне и исто толико непријатне, очи “зумирају” толико другачију, моћну и снажну колоритност овог чудесног места. Цео Мароко, изузев Казабланке и Рабата, је посебан, све покреће интензиван доживљај овог краљевства. По Плавој капији, која је један од улаза у Фес ел Бали, Фес се назива и „плавим градом“.

Плава капија на улазу у Фес ел Бали

Ушушкан између плодних долина Саиса и шума Средњег Атласа, Фес је био највећи град на свету од 1170. до 1180. године, научни и верски центар где су

студирали и муслимани и хришћани из целе Европе. Називају га и Атином Африке и Меком Запада, јер има и најстарији универзитет, основан 859. године. Царски град Фес има више од 800 џамија, а најважнија и највећа је керуанска, делимично претворена у универзитет, јер је град, као центар науке, привлачио учене људе из целог света.

Године 1579. су Турци заузели Фес и након тога је главни град династије Сади пресељен у Маракеш. Од 1649. године Фес је део независног Марока. У раздобљу 1790 – 1795. године Фес је био независан под вођством Јазиди и Абу'р – Раби Сулејмана. У раздобљу до 1912. године Фес је неколико пута био главни град Марока. Када је Мароко постао француска колонија Французи су одлучили да Рабат буде главни град.

Петком, иначе нерадним даном, нема велике гужве, па се посетиоци могу лакше пробијати кроз медину у старом делу града, испреплетану и испресецану безбројним бочним улицицама, заправо сокацима.

Панорама Феса

Да би се обишао овај својеврсни културно историјски споменик, потребно је читавих недељу дана пешачења, и увек у пратњи водича, јер се, упозорава нас наш локални водич, невероватно лако може изгубити и залутати. Јер са више од 2.000 уских улицица, сукова и пролаза, Фес ел Бали, најстарија је и најдуже константно насељена медина на свету, под заштитом УНЕСКО.

У овом правом малом граду, унутар најчувенијих зидина Марока, имате утисак да је време стало, а то се најбоље осети и види када се у уским и стрним улицицама једва мимоилазите са натовареним магарцима, док посматрате “бакалнице” на отвореном,

“излоге” старе вековима, на којима се продаје воће, поврће, месо, иако је врело и спарно, а о фрижидеру нема ни говора.

Куће су без прозора, али стекли смо утисак као да су градитељи у Мароку, а такође и у Фесу, неговали култ врата. Она су, просто, лепа, изузетно лепа. У занатским, грнчарским, обућарским радњицама све је прастаро, као када је настајало, јер по прописима УНЕСКО ни један ексер, преграда, греда, ни најмањи детаљ не сме да се промени или осавремени.

Медина Феса је највећа пешачка зона на свету и, подразумева се, никакво превозно средство не може да се користи. Осим магараца. Продавци, уобичајено мушкарци, обучени у целабе, у традиционалним жутим кожним папучама, углавном говоре француски, енглески слабије, а ако вам се поглед заустави на неком од производа, упорно ће ићи за вама не би ли вас заинтересовали да нешто купите. Пред погледима радозналих туриста занатлије на сребрним послужавницима ручно израђују орнаменте, у трошним “излозима” фасцинирају прелепи комади берберског сребрног и златног накита.

Погон за штављене и бојење коже у медини у Фесу

Многи житељи медине никада нису напуштали зидине тог и данас средњовековног града, и све то оставља без даха и највише изненађује колико год да сте се припремали за сусрет са Мароком. А напољу, изван зидина медине, на широким булеварима, живописне сувенирнице и радње са накитом, а у улицма која воде ка медини налазе се фантастични хотели.

Становници медине баве се занатима на исти, традиционални, начин као пре сто година, па тако, на пример, у кројачким радњама и радионицама увек раде мушкарци, јер је шивење мушки посао не само у Мароку, већ и у целом арапском свету. Али по женским правима, Мароко је јединствена муслиманска земља, јер су се Мароканке за своја права саме избориле, па данас имају најповлашћеније услове у читавом арапском свету.

Универзитет Ал – Караоуине

Познат нам је, фес, црвена капа са црном кићанком, који се виђа на мушким главама, превасходно у арапским земљама. Е, па он је добио име по овом граду, који је био једино место његове производње, а касније је почео да се производи и у Француској и Турској. Првокласна кожа, керамика и крупан мозаик, зелид, који се производе у Фесу сматрају се најбољим и најквалитетнијим у Мароку.

Кожа је ипак главно обележје овог града, односно фарбара коже, 20 – ак базена са најразличитијим бојама у којима стоје људи, наги до појаса и штаве и боје тканине, кожу, вуну, онако како се то радило од давнина, вековима уназад, коришћењем мокраће, голубијег измета и креча. И док сунце пржи мирис боја и пресних тканина се меша тако да је немогуће издржати непријатност тих мириса.

Спашавамо се миришући свежу нану, коју у гранчицама добијамо на улазу у кожару... И баш на том месту праве се најбољи производи од коже, обућа, одећа, ташне, у целом Мароку, па зато туристи у редовима чекају да уђу у трговину ове кожаре да би пазарили ташне, новчанике, торбе, ранце у најразличитијим бојама. Последњих година, Фес је добио на популарности и зато што је данашња краљица, лала (госпођа) Салма

Бенани, инжењерка информатике рођена у том граду, али и због Светског фестивала духовне музике који се ту одржава од 1994. године.

Ручамо у ресторану у самој медини. Први пут пробам чувено јело кус – кус, које се служи у традиционалној посуди тажину. На крупном пшеничном гризу налазе се комади пилетине, али и режњеви кромпира и другог поврћа све то зачињено традиционалним зачинима, уз додатак сувог грожђа. После тумарања уским уличицама старог града у Фесу, где би се без нашег локалног водича сигурно изгубили коначно напуштамо овај људски мравињак од више од 150 хиљада становника (неки подаци говоре да овде живи и свих 500 хиљада) и упућујемо се на заслужни одмор.

Поглед на медину у Фесу

Баб Боујлоуд се сматра најлепшом капијом кроз коју се улази у Фес ел Бали. Околина капије препуна је тезги и кафића где се становници састају и друже. Сама капија је релативно млада у односу на околину. У ствари она је за хиљаду година млађа од остатка медине. Изградио ју је 1913. године генерал Хуберт Луаутеу, марокански командант из времена француског протектората. Баб Боујлоуд има прелепе плаве поплочане фасаде које гледају на бедеме споља и зеленој унутрашњости.

Дар Батха је елегантна палата из касног деветнаестог века пројектована за прихват страних амбасадора, а данас се у њој налази Музеј мароканске уметности и заната. Музеј поседује једну од најбољих колекција рукотворина у Мароку. Фокус је стављен на локалне занате: изрезбарено дрво, берберски теписи, везови прошивени златом и друго. Собе са грнчаријом су главна атракција у музеју. Фес је познат по

керамици и експонатима локалних предмета од шеснаестог века до тридесетих година прошлог века.

Боу Инаниа Медерса је један од најлепших и најекстравагантнијих споменика у Фесу. Овај споменик Меринида је сјајан и савршен у сваком погледу. Његов изрезбарени кедар је ремек дело ручно обликоване скулптуре. Медерса дели име са првим владаром из династије Меринида, султаном Абу Инане. Султан је довршио, иако он није започео, зграду Медресе између 1351. и 1358. године. Распоред Медресе сличан је другим палатама у Фесу. Велико двориште окружено је предивним дворанама.

Храм Моулаја Идриса II је један од најсветијих храмова у Фесу. Првобитно је изграђен од стране чланова династије Идрисди у шестом веку у част оснивача династије, а обновљен је од стране владара Меринида у тринаестом веку. Моулај Идрис II се сматра за свеца и има посебно велики број следбеника међу женама које траже плодност и срећу. Немуслимански посетиоци не могу да уђу у унутрашњост храма, али са спољне стране могу да виде сав сјај овог здања и гроб свеца.

Унутрашњост џамије Каираоуине

Џамија Каираоуине је до градње џамије Хасана II у Казабланки била највећа џамија у Мароку. Заједно са Ал Азхаром у Каиру овде се налази један од најстаријих исламских универзитета у свету. џамија потиче из 857. године, али је свој садашњи изглед добила у тринаестом веку током владавине династије Алморавида. Џамија има шеснаест пролаза и у њу може да стане 20 000 верника. Изглед здања је сличан изгледу џамије у Кордоби, са двориштем отвореним према небу и фонтаном у средини. Две мање фонтане стоје на свакој страни, на основу оригинала из Алхамбре у Гранади. Немуслиманима је забрањен улазак у саму џамију.

Медреса ел Атарин је након Боу Инаниа Медресе најстваренија средњевековна исламска школа у Фесу. Њену градњу завршио је султан из династије Меринида Абу Саид 1325. године, што је чини једном од најстаријих у граду. Распоред Медресе је сличан оном у Боу Инаниа. Облик и декорација Медресе чини је једном од најсложенијих у Фесу. Заиста вреди видети дивне украсе који сачињавају ово старо здање.

Медереса ес Сефарине је најстарија Медреса у Фесу. Изграђена је 1285. године, дакле 42 године пре престижне Боу Инаниа. Распоред овог здања се разликује од осталих Медреса, а и данас се у овој Медреси налази смештај за студенте Каираоуине универзитета. Улаз је слободан за све посетиоце.

Медреса Кератине потиче из 1670. године, а основао ју је оснивач династије Алауита Моулај Рашид. Ова Медреса се разликује од свих осталих по функционалном стилу. Дизајн је заснован на четири дворишта, са студентским ћелијама на три угла.

Сук ес Себагхин, налази се испод Сефарине Медресе. Ово је кратка и уска улица која представља један од најживописнијих и најшаренијих призора у Фесу.

Медреса ес Сахрија је најзанимљивији споменик у Андалузијској четврти у Фесу. У ствари ово се сматра за трећу најбољу Медресу у граду, одмах иза Боу Инаниа и ел Атарин. Изградио ју је 1321. године султан Абу ел Хасан, а у већој мери подсећа на ону у граду Мекнесу. Медреса је име добила по базену на коме је засновано њено двориште. У већој мери декорација овог здања је и даље оригинална и нетакнута. Предивне резбарије кедре потичу из времена Алмохада и Алморавида.

Хотел "Волубилис" у Фесу

Фес је град изузетног наслеђа. Ово је један од четири краљевска града Марока, а његове знаменитости у потпуности правдају његов статус. Фес је уистину Атина Африке, а у себи чува благо какво готово нигде не постоји. Фес је град добрих и пријатељски настројених људи, и због свега тога ово је сјајна дестинација за путовање из снова. Иначе некада давно чачанска „Слобода“ је у Фесу изградила фабрику плинских решоа.

Смештамо се у хотел „Волубилис“ у делу града који је изграђен током француске владавине. Хотел има базен, што нас неколико путника користи да се освежи. После одмора и вечере шетамо се до тржног центра Carrefour да купимо воду. Авенија у којој се налази наш хотел делује светски. По средини је пешачка алеја, тротоари су широки и чисти са бројним клупама за одмор шетача. На све стране ресторани. И наравно обиље зеленила.

Центар новог Феса

Једно од изненађења које сам доживео у Мароку је управо зеленило, које је разноврсно, јер има биљака које су карактеристичне за континенталну климу Европе, а наравно и суптропског биља. Овде на обронцима Атласа доста је и кедрова. У тржни центар стижемо пред само затварање, таман да купимо оно због чега смо дошли. На изласку из тржног центра неочекивано нас сачекује киша тако да се у хотел враћамо покисли. До починка седимо у холу хотела.

У Мароку могу да се користе две врсте таксија – „мали такси“ (pettit taxi) са возилима за четири путника. И „велики такси“ са возилима за већи број путника. Иначе

румунска „Дачија“ има фабрику у Мароку тако да су возила марке Logan веома честа на мароканским путевима.

Уторак, 15. април 2014. године – Фес – Маракеш

Од Феса до Маракеша има безмало 500км тако да нас је очекивало путовање од скоро 12 сати. Срећом пут није био напоран иако смо прешли ланац Средњег Атласа. Планински венци Атласа се пружају пварцем север – југ тако да се између њих налазе плодне долине са пуно влаге коју доносе ветрови са Атлантика. Препрека је једино Високи Атлас који зауставља ове влажне таласе тако да са друге стране према истоку почиње пустиња.

У саобраћајном смислу деоница коју данас прелазимо је најзахтевнија, јер се пењемо чак на висине изнад 1500м. Прву паузу правимо у зимском центру Ифран, који се налази на неких 1600м надморске висине. Дочекује нас чисто планинско место обасјано Сунцем. Истина мало је прохладно, али ипак кафу испијамо у башти ресторана. Помало личи на Златибор. На берберском језику Ифран значи „јама“. Овде је 11. фебруара 1935. године измерена најнижа температура у Африци од – 24⁰С.

Ифран

Ирфан је основан са циљем да буде планинска станица, али и место где би колонијалне породице могле да проведу вреле летње месеце. Иницијално је био планиран по моделу „града парка“ (Garden City) који је подразумевао изградњу низа летњих кућа у Алпском стилу ограђених вртovima и улицама са дрворедима. Прве јавне зграде које су изграђене биле су пошта и црква, за султана Мухамеда бен Јусуфа изграђена је Краљевска палата. Нажалост градић је током II светског рата коришћен као логор за ратне заробљенике. Данас је Ифран градић који има 40 – ак хиљада становника

и који од 1995. године има Универзитет на енглеском језику по америчком плану и програму, који је отворен са циљем да Ифран поново постане пожељно место за домаћи туризам. Сходно томе Ифран се развија и као летње и као зимско одмаралиште.

Старе брвнаре у центру града су замењене апартманима, док центри за одмор и стамбена насеља ничу на периферији. Боравак у месту, где је такорећи до јуче било снега делује нестварно када се сетимо да смо у Африци. Уствари цео овај пут кроз горје Средњег Атласа и плодне низије Марока делује изненађујуће. Поготову што се мешају засади агава и кактуса са кедровим шумама.

Берберске националне игре

Успут наилазимо на вашар у оквиру кога живописно обучени јахачи показују своје мајсторије у јахању уз пуцњаву из дугачких старинских пушака. Иако Мароко има претензије да у наредних неколико година удвостручи број туриста који га посећују манифестација коју смо видели је локалног карактера. Међутим, по свему што смо накратко могли да видимо ради се о догађају који вреди видети и што може да буде једна од ствари које Мароко треба да покаже свету. Треба се подсетити да је у Мароку на делу „мек“ ислам, јер у ресторанима може да се попије и алкохол, пре свега пиво и вино. Оба пића се производе у самом Мароку, а што се тиче вина Мароко, од свих земаља северне Африке има најбоље природне потенцијале за производњу квалитетног вина. Пре 1956. године, када је производња достигала 3 милиона хектолитара Мароко је био важан извозник вина након чега је дошло до опадања производње. До поновног замаха у производњи вина дошло је 90 – тих година прошлог века тако да данас производња достиже око 400 хиљада хектолитара. Захваљујући томе Мароко је данас

други највећи произвођач вина у арапском свету после Алжира. Од вина доминирају црна вина са преко 75% производње, вина типа gose и vin gris чине скоро 20% док бела вина учествују у производњи са свега 3%. Од црног грожђа доминирају Carignan, Cinsaut, Alicante и Grenache, али све више расту плантаже под Cabernet Sauvignon, Merlot и Syrah грожђем. Традиционално од белих вина заступљене су Clariette blanche и Muscat сорте грожђа. Помало се експериментише и са сортама Chardonnay, Chenin blanc и Sauvignon blanc.

Накратко се заустављамо поред прилично великог вештачког језера. Прилика за никотинске зависнике да попуше по цигарету и да се направи пар фотографија.

Следећу паузу правимо у ресторану поред реке Оум Ер – Рбиа, коју ћемо још једном прећи када из Маракеша будемо путовали за Казабланку. Помало изнеђујуће да се колико – толико пристојан ресторан нађе у овој дубокој мароканској провинцији. Поред ресторана је продавница суверина, па је то прилика за оне који не желе да седе уз кафу или који други напитање да мало разгледају понуду. Са терасе ресторана може да се уочи да на веома малом простору расту јабуке, кајсије, маслине, смокве, кактуси и друге биљке које за нас са Балкана не делују компатибилно.

Ручамо у Бени Мелалу у ресторану звучног имена „Париз“. Споља не оставља утисак, али унутрашњост је сасвим у реду. Послужење је по систему „шведског стола“, храна је разноврсна и одлична. Једино се не усуђујем да пробам свеже поврће, јер још увек се присећам проблема из Египта и Израела од пре четири године. Ресторан је пун гостију, јер се изгледа ради о ресторану који своје услуге нуди бројним туристичким групама које овуда пролазе на путу из Феса у Маракеш.

Одмор у Cafe Marjana

На путу до Маракеша још једном у лепом ресторану са дивном баштом. Право место да се попије кафица.

У Маракеш улазимо у смирај дана. Пролазимо кроз део града који у себи носи пословна обележја, јер наилазимо на ауто сервисе, тезге са воћем и поврћем, продавнице меса. Путевима којима пролазимо су оивчени стаблима палми, која је овде скро свето дрво. За сечење палми запрећене су високе казне. На појединим местима уочавају се вештачка палмина стабла, која маскирају антене мобилне телефоније.

По доласку у Маракеш смештамо се у хотел „Diwane“, који се налази у Југословенској улици. После одмора одлазимо на вечеру и тзв. Мароканско национално вече. Вечерамо јагњеће печење тзв. мешуји. И овај град се поред Мекнеса, Феса и Рабата убраја у „четири краљевска града“ Марока. Град је познат и под називима „бисер југа“ и „црвени град“ (ал хамра), јер су фасаде свих зграда црвенкасте боје. Свака зграда, зидина или фасада су боји печене глине или тзв. теракота боји.

Град има нешто преко милион становника и по величини је четврти у Мароку. Име потиче из Берберског језика и значи „Божја земља“. Основао га је султан Јусуф ибн Тафрин први владар из династије Алморавида, 1062. године. Стари део града (медина) од 1985. године је на UNESCO – овој листи Светске баштине. Главне атракције у Маракешу су историјски трг Ђема ел Фна (Трг смрти), дамија Кутубија из 1162. године и више вртова (Агдал, Менара, ботаничка башта Мажорел).

Вечера у Chez Ali

Посета тзв. Националном програму код мене увек изазива мало подозрење, јер се по правилу ради о угођају за знатижељне туристе. Међутим, национални програм, „Chez Ali“ коме смо присуствовали био је право откриће. На простору и амбијенту арапских палата под шаторима се служи харира супа, јагњетина (мешуји), кускус, слаткиши, воће и наравно традиционални чај од менте.

За то време гости имају прилику да уживају у националној музици и програму из разних делова Марока. На крају вечери на простору са трибинама се окупљају гости како би гледали борбе и акробације коњаника, трбушни плес и друге елементе мароканске, пре свега берберске традиције. Спектакл се завршава ватрометом.

Chez Ali – Коњаници

Тако се завршио још један дан у Мароку. Углавном смо га провели у аутобусу, али чести одмори у занимљивим амбијентима и пролазак кроз егзотичне крајеве Средњег Атласа били су довољни да пут протекне без већих напора иако смо пропутовали преко 400км. Обилна вечера и умор од дана који је остао иза нас, као и напор који нас је чекао наредног дана у обиласку Маракеша били су довољан разлог да се одмах по повратку са програма у „Chez Ali“ – ју препустимо сну.

Среда, 16. април 2014. године – Маракес

После доручка крећемо у обилазак Маракеша. Прво одлазимо да посетимо средњовековни врт Менару. Саграђен је у XII веку од стране владара Абд ал – Му'мина из династије Алмохада. Име менара потиче од павиљона са малом зеленом пирамидом. Павиљон је саграђен у XVI веку у време Сади династије, а реновиран 1869. године од стране султана Абдерахмана од Марока, који је ту боравио током лета.

Павиљон и вештачко језерце се налазе усред плантаже воћа и маслина. Намена језера је била да обезбеди наводњавање плантаже коришћењем софистицираног система подводних канала званих qanat. Језеро је снабдевано водом захваљујући старом хидрауличном систему који допрема воду из планина које се налазе око 30км од Маракеша.

Павиљон у Менара врту са погледом на планинске венце Атласа

После обиласка врта Менара одлазимо до џамије Кутабија. Ради се о највећој џамији у Маракешу. Њен 69м високи минарет је довршен за време алмохадског калифа Јакуба ал – Мансура (1184 – 1199. године). Овај минарет је послужио као узор за Гиралду у Севиљи и Хасанов торањ у Рабату. Сам назив џамије потиче од библиотеке која постоји у оквиру ње или по трговцима књига чије су се тезге налазиле на тргу у богомољи. Минарет красе четири бакарне кугле.

Џамија Кутубија

Унутар минарета су направљене степенице да би се мујезин могао по њима петити на коњу. Џамија се налази око 200м западно од градског трга Ђема ел Фна. На шеталишту које излази на трг Ђема ел Фна могу се видети остаци оригиналне џамије из времена Алморавида.

Двориште палате ел Бахија

После обиласка Кутубије одлазимо у обилазак старог града (медине) Маракеша. Овај део Маракеша потиче из XI века и окружен је са 16км бедема и капија. Поред већ поменутог трга Ђема ел Фна и Кутубије знаменитости медине су и гробнице владара из династије Сади, Бен Јусуфова медреса и палата Ел Бахија коју је за личне потребе саградио Си Моуса везир султана Сиди Мохамеда, крајем XIX века.

Палата има прелепу башту и дивна унутрашња дворишта са стаблима банана, фонтанама и мозаицима. Током колонијалног доба, разумљиво је што је француски гувернер Марока овде имао своју резиденцију. Плафоне кресе уметничка дела урађена осликавањем кедровине, а прозоре витражи.

У наставку обиласка медине посећујемо гробницу султана из времена династије Сади. Комплекс је саграђен крајем XVI и почетком XVII века за време султана Ахмеда ал – Мансура, који је Маракеш прогласио својом престоницом.

После смене династија комплекс гробница је затрпан и поново је откривен тек 1917. године након чега је рестауриран. Због своје богате унутрашње и спољашње декорације гробница је постала једна од главних туристичких знаменитости Маракеша. Некропола има око 60 гробова чланова династије Сади почев од породице Ахмеда ал – Мансура. У самом маузолеју постоје три велике сале са гробовима. У централној сали налази се гроб сина Ахмеда ал – Мансура. Сале су украшене уметничком резбаријом на брезовом дрвету, док су надгробне плоче израђене од мермера из Караре.

Гробница династије Сади

Преподневни обилазак Маракеша и његове медине завршавамо посетом традиционалној берберској апотеци, где нам помало досадни представник апотеке објашњава о њиховим производима. Успут рекламира своје производе који се углавном базирају на аргановом уљу. Уље се добија из коштица плодова аргановог дрвета које је ендемска биљка у Мароку.

Ђема ел Фна ноћу

После посете традиционалној берберској апотеци проводимо два сата обилазећи сукове у околини трга Ђема ел Фна у старом граду уз куповину традиционалних марама израђених од влакана агаве. Кратко одмарамо у ресторану уз кафу очекујући време за повратак у хотел. Том приликом гледамо групу младих акробата који идући преко трга приказују своје умеће.

Трг је са једне стране оивичен суковима са традиционалним северно – афричким трговинама у којима се снабдевају и локално становништво и многобројни туристи. На

другој страни су хотели, баште и кафеи са терасама нудећи поглед на вреву која се одвија на тргу. Не тако давно 28. априла 2011. године бомба постављена у једном од кафеа на тргу убила је 17 људи, а 25 ранила.

Тргом доминирају тезге са поморанцама на којима се за само 40 – ак динара може купити сок од поморанци исцеђен пред вама. Оно што одмах упада у очи су продавци воде у живописној одећи са традиционаним мешинама са водом и месинганим шољама.

Продавци воде у Маракешу

После одмора, који користим да се окупам у хотелском базену у предвечерје се враћамо на Ђема ел Фна где се у касним поподневним и вечерњим сатим одигравају различити перформанси. Трг који је и током дана био пун људи као да је експлодирао. На све стране виде се окупљене групе људи које прате акробате, жене које проричу судбину, тату мајсторе, кротитеље змија. Широм трга постављени су столови око којих се пуше роштиљи са месом, а људи у гелебијама упорно позивају посетиоце да пробају њихове специјалитете. После краћег мувања кроз овај људски мравињак одлучујемо се да дешавања на тргу посматрамо са терасе ресторана уз кафу на магребски начин. На крају купујемо урме и уз још један пролазак кроз узаврели трг полако се опраштамо са Маракешом.

По повратку у хотел чекала нас је вечера, али помало неочекивано у хотелској башти. Како је мало потребно да се човек осети важним. Био је то опроштај са Маракешом, који је један од симбола арапског света, али и место где се додирују Оријент и Европа. Где је лако заборавити да си на афричком тлу, а опет довољно је доћи на Ђема ал Фна и осетити се враћен у доба када су на овим просторима владали Мулај Исмаил и други велики марокански владари.

Хотел „Diwane“ у Маракешу

Четвртак, 17. април 2014. године – Маракес – Казабланка – Рабат

После доручка упућујемо се према Казабланки. Сада путујемо модерним ауто – путем тако да 250км прелазимо релативно брзо. Овде према Атлантику вегетација није тако бујна као у равници између Средњег и Високог Атласа.

Казабланка је највећи град у Мароку са скоро 5 милиона становника и највећа мароканска лука на Атлантику. Такође, се сматра и економском престоницом Марока. Казабланку су основали Португалци 1575. године као Casa Blanca након што су уништили старо Берберско село Анфа. Португалци су напустили град 1755. године после жестоких напада муслиманских племена. За време Другог светског рата била је стратешки важна лука.

Панорама Казабланке

По доласку у Казабланку одлазимо у стару јеврејску четврт где поново пазаримо мараме од агавине свиле. Још јефтиније него у Маракешу. Потом обилазимо неке од знаменитости Казабланке, као што су Трг Мухамеда V, Трг Уједињених нација и велику џамију Хасан II подигнуту на обали Атлантика.

У француском периоду, нови град Казабланке је пројектовао француски архитекта Анри Прост и у то време то је био модел новог града. Главне улице се пружају у правцу истока и запада од Трга Уједињених нација, где се некада налазила главна пијаца Анфа. Грађевине су углавном зидане у шпанско – маварском и стилу Арт Декоа.

Џамија Хасан II

У Казабланци се налази џамија Хасана II пројектована од стране француског архитекте Мишела Пинсоа. Џамија је подигнута на самој обали Атлантика и може да прими 25 хиљада верника и још 80 хиљада на платоу испред. Њен минарет висине 210м је највиши на свету. Ради се о највећој џамији у Северној Африци и трећој по величини у свету. Радови на џамији су започети 1980. године и било је замишљено да буде завршена за 60. рођендан претходног краља Хасана II, 1989. године. Међутим, грађевина није отворена све до 1993. године, а према проценама стручњака коштала је око 800 милиона долара.

Највећи градски парк је Парк Арапске лиге на чијем ободу се налази катедрала посвећена Христовом срцу. Она више није верски објекат, а за посетиоце је отворена као пример маварске архитектуре. Медина у Казабланци привлачи много мање туриста од оних у Фесу и Маракешу. Међутим, последњих година у њој се врше рестаурације у које је укључена обнова западних зидина медине и сахат куле из колонијалног периода.

Казабланка – Трг Уједињених нација

После обиласка и разгледања Казабланке имамо слободно време у околини Трга Уједињених нација. Путник намерник може на овом тргу да нађе све што му је потребно, а трг је и у суседству медине. Трг се може лако наћи, јер све главне градске артерије воде ка њему. Са банкама, продавницама, хотелима и ресторанима овде куца градско било Казабланке. Користим прилику да пошаљем Нешу разгледницу из Казабланке. Нажалост на њој је приказана панорама града, јер смо поред реплике Риковог бара, који је направио предузимљиви Американац, само прошли, тек толико да се подсетимо на чувени филм, који је овековечио овај град.

Риков бар у Казабланци

Rick's Cafe Casablanca је ресторан који је отворен 1. марта 2004. године. Направљен је као успомена на место које је постало познато по улогама Хемфија Богарта и Ингрид Бергман у филмском класику „Казабланка“. Ресторан је направљен у стилу старог дворишта виле саграђене поред зидова медине. Ресторан је, у стилу пиано – бара, испуњен архитектонским и декоративним детаљима који подсећају на филм: закривљени лукови, бар, балкони и балустраде у облику перли, месингане светиљке и биљке које бацају сенке по белим зидовима. У ресторану постоји и аутентични клавир из 30 – тих година прошлог века, а сваки пијаниста мора да зна да свира As Time Goes By. Под утиском поменутог филма напуштамо Казабланку помало разочарани што овде нисмо провели више времена.

После обиласка и краћег боравка у Казабланки упућујемо се у Рабат, који се налази око 80км северније и главни је град Марока. По величини је други град Марока са својих око 1.6 милиона становника. Рабат се налази на ушћу реке Боу Регрег у Атлантски океан. Преко пута Рабата, с друге стране реке Боу Регрег налази се град Сале, који се административно води као посебан град, али је заправо спаваоница Рабата. Основао га је у XII веку Абд ал – Мумин, први алмохадски калиф као рибат (утврђену текију) за своју војску која је требало да крене у свети рат против Шпаније.

Панорама Рабата и Салеа

Трећи алмохадски владар Јакуб ал – Мансур овде је преселио своју престоницу и назвао је Рибат ал – Фатах (Победничка тврђава) од чега је изведено данашње име – Рабат. Подигао је велики зид унутар кога се развио историјски центар града – Казба

Удаја, а 1196. године почео изградњу монументалне џамије која је требало да буде највећа на свету, али је због смрти није успео завршити. Од џамије је до данас остао само Торањ Хасан, полудовршени минарет.

После XIII века долази до стагнације Рабата, јер је престоница пренесена у Фес. После 1609. године у то време уједињени градови Рабат и Сале постали су уточиште великом броју протераних андалузијских Мавара. Они су 1627. године основали државицу Боу Регрег која је постала центар Берберских пирата, који су опасно угрожавали пловидбу уз афричку обалу и по Медитерану. Султан Исмаил ибн Шариф покушао је 1672. године високим порезима да смањи профит пирата и тако ограничи њихову активност, али је тек акција европских поморских земаља из 1768. године уродила плодом. Пиратска држава Боу Регрег се распала 1818. године, а Рабат је поново постао центар пиратства због чега је био бомбардован од стране аустријске морнарице. Од 1912. године Рабат је престоница француске колоније Мароко уместо дотадашње престонице Феса. По налогу француског гувернера почео се градити нови део Рабата у стилу француских градова, што је и данас центар града.

По доласку у Рабат док аутобус полако клизи периферијом упознајемо се са послењим царским градом. Ускоро ћемо се растати са возачем Ахмедом, нашим Мишком, који нас је често држао позорним док је покушавао да претиче на пуној линији или у кривини. Иако смо се баш навозали Мароком некако ми је жао што се полако примиче час повратка. До нашег првог одредишта за посету пролазимо кроз резиденцијалну четврт у којој се налазе владине зграде, министарства, палате. Све је затегнуто и окружено бујним зеленилом.

Chella некрополе се налазе у делу Рабата који се данас назива Cite Khalifa и удаљенесу око 2.5км југоисточно од медине и 750м западно од ушћа Боу Регрега у Атлантук.

Комплекс представља место где се налазе гробови неколико генерација султана из династије Маринада, а околне фортификације су започете од стране султана Абу Саида (1319 – 1331. године), а завршене од његовог наследника Абу ел – Хасана (1331 – 1348. године). Само гробље је изграђено на рушевинама античког града Сала Колонија, који су Римљани основали око 40 године нове ере. Сала Колонија је саграђена на месту још старијег Феничанског или Картагинског насеља које се називало Чела из периода III века пре нове ере. Назив овог лучког града касније је узето за назив Маринадског гробља. Сала Колонија је напуштена од стране Римљана после 250. године, а његове остатке су почели насељавати берберска племена током неколико наредних векова.

Испред комплекса Chella

Југоисточно од медине налази се значајан број историјских споменика. Међу њима је и Торањ Хасан са темељима никада довршене џамије. Недовршени минарет је достигао висину од 44м отприлике половину предвиђене висине од 86м. Остатак џамије је такође, остао недовршен са почецима неколико зидова и 200 стубова. Минарет, који је направљен од црвеног пешчара заједно са остацима џамије и модерним Маузолејом Мухамеда V чини важан историјски и туристички комплекс у Рабату.

Торањ Хасан

Творац Торња Хасан, Јакуб ал – Мансур био је члан Алмохадске династије, која је владала Западном Африком и Иберијским полуострвом. Торањ, у складу са традицијом пројектовао је архитекта Џабир који је користио сличан приступ и при пројектовању сестринског торња, Гиралде у Севиљи. Оба минарета су моделирана према једном другом Џабировом пројекту, минарету џамије Кутубија у Маракешу. Шпанци су касније додали западни стил спољашњости Гиралде, која је била претворена од минарета у звоник Севиљске катедрале, после Реконквисте. Јакуб ал – Мансур спроводио је и друге радове у Рабату, као што је реконструкција Казба Удаја и претварање античког комплекса Чела у царску некрополу.

Преко пута незавршене џамије налази се Маузолеј Мохамеда V који је владао Мароком од независности 1956. године до своје смрти 1961. године. У Маузолеју се налазе гробови краља Мохамеда V и његова два сина, каснијег краља Хасана II и принца Абдулаха. Зграда се сматра ремек делом савремене архитектуре која прати владавину Алуитске династије. Има белу силуету са кровом у зеленој боји која је боја ислама. Маузолеј је завршен 1971. године, а краљ Хасан II је у њему сахрањен после смрти 1999. године.

Маузолеј Мохамеда V

Наше наредно одредиште била је утврђење Казба Удаја из XVII века са са импресивним алмохадским вратима из XII века, које су улаз у андалузијски врт и медресу у којој је данас Музеј уметности Марока. Утврђење се налази на северу Рабата на литици изнад Боу Регрега и управо је оно што чини Рабат различитим од других старих градова.

Улице Казба Удаја

Казба Удаја је питорескно место које се разликују од остатка града. Све куће су беле боје са парапетима плаве боје. Одавде се пружа чудесан поглед на Атлантик и Сале, Рабату суседни град. Ово је миран део града и релативно мало људи може се видети на његовим улицама.

По завршетку обиласка Рабата враћамо се у нови део Рабата. Не пропуштамо прилику да поново бацимо поглед на ушће Боу Регрега у Атлантски океан и Сале који је спојен са Рабатом преко моста који носи име краља Хасана II и који је 2013. године добио награду Ага Кан за архитектуру у муслиманском свету. Мост има пешачке и бицикличке стазе, два крака са три коловозне траке и две трамвајске траке. Са дужином од 1.2км ово је један од најмодернијих мостова у Африци. Поред моста планирана је изградња и 19км дугачке трамвајске линије са 32 станице. А све то је део Боу Регрег развојног пројекта који укључује и марину, хотеле, стамбене објекте и економску и комерцијалну инфраструктуру.

Лука у Рабату, изгубила је важност због смањене пловности ушћа реке Боу Регрег, ради велике количине муља. Данас је Рабат снажни индустријски центар, са развијеном прехранбеном (прерада риба и воћа), текстилном и индустријом грађевинских материјала (цигле, азбест). Светски је познат по занатској производњи кожних украсних предмета (tagoquin), сагова и декоративне керамике. Град је средиште железничког, путног и авионског транспорта, а међународни аеродром *Рабат – Салé* лежи 8км североисточно од центра града.

Коначно се смештамо у хотел „Риве“, који ће бити наше последње коначиште у Мароку. После вечере покушавамо да направимо кратку шетњу по околини хотела, али врло брзо одустајемо и враћамо се на починак.

Хотел “Риве” у Рабату

Рабат је био наше последње боравиште у Африци. Упознали смо неке од његових најважнијих знаменитости, али некако нам је свуда, сем можда у Маракешу и медином у Фесу, недостајао онај сусрет са духом града, са његовим билом.

Петак, 18. април 2014. године – Рабат – Тангер – Тарифа – Торемолинос

После доручка упућујемо се назад пут Европе. На изласку из Рабата пролазимо кроз комплекс краљевске палате. Растајемо се са нашом мароканском посадом, Ишамом, Ибрахимом и возачем Ахмедом кога смо због “вратоломне” вожње од милоште прозвали Мишко. Од Рабата до Тангера има неких 250км доброг аутопута. Упоредо са ауто – путем Мароканци граде трасу брзе пруге која треба да повеже Казабланку и Тангер. А ту су и многобројни пластеници са засадима банана палми. Повремено би се иза брежуљака са леве стране ауто – пута појавио Атлантук, на коме ето ни овога пута нисам имао прилике да се окупам.

Успут на аутобусу пуче неки каиш, али наша мароканска екипа то брзо заједничким снагама реши тако да нам остаде и успомена на начин решавања проблема са возилом на мароканским аутопутевима. Брзо се појавило и возило помоћи на путу, које је чуњевима обезбедило наш аутобус за време док је трајало отклањање кvara.

Последњи одмор у Мароку правимо у ресторану на улазу у Тангер. У сали за ручавање откривамо пекару где се пеку некакве лепиње, које ће се показати веома укусне. Зато је настала права трка да их купимо пре наставка путовања.

Мароканске лепиње

И коначно смо на оном истом месту где смо пре шест дана ступили на Афричко тле. Последњи поздрав са Ишамом, Ибрахимом и Ахмедом и крећемо ка граничном прелазу на улазу у трајект. Пасошка контрола је мало дуже трајала и коначно смо на трајекту који нас враћа у Европу. Последње погледе на Тангер и Афричку обалу упућујемо са горње палубе трајекта и мисли се враћају Европи и предстојећем мини одмору на шпанској јужној ривијери.

Сада се шпанским аутобусом возимо према нашем боравишту у наредна четири дана, летовалишту Торемолинос, одакле је и почела ова наша авантура по Медитерану и Африци. Ауто – пут на почетку вијуга југо – западним обронцима Сијера Неваде да би се негде испред Алгесираса почео полако спуштати према Средоземном мору. Одавде се добро у даљини види Гибралтарска стена, која је још увек малена Британска прекоморска територија, на размеђу Атланског океана и Средоземног мора која лежи на истоименом мореузу, који раздваја Европу од Африке. Пронађени остаци неандерталца указују да је Гибралтар био насељен још у преисторијска времена. Током историје њиме су владали Феничани, Картагинци, Римљани и Визиготи, а касније је прелазео из руку Шпанаца у руке Мавара и обратно. Кључни догађај за историју Гибралтара десио се 1704. године када су га опселе и заузеле британске снаге. После

тога Велика Британија је од Гибралтара начинила једну од најважнијих и најбоље утврђених база своје морнарице из које се могао контролисати Медитеран.

Гибралтарска стена

У периоду од XVIII до XX века многе силе су покушавале да освајањем Гибралтара скрше британску поморску моћ. Последњи је био немачки покушај за време Другог светског рата који није остварен због неспремности шпанског диктатора Франциска Франка да Шпанију исцрпљену грађанским ратом директно укључи у светски рат. Уместо тога Гибралтар су од 1940. до 1943. године безуспешно нападали италијански поморски диверзанти, тзв. „људи жабе“. Британски суверенитет над Гибралтаром био је вековима оспораван од стране Шпаније, али су планови о заједничком суверенитету одбијани на референдумима из 1967. и 2002. године.

Даље се нижу позната летовалишта чувене шпанске ривијере Costa del Sol од који су најпознатија Марбеља и Фуенгирола. Од Тарифе са нама је и локални водич, Денис, за кога се испоставља да је по оцу Шпанац, а по мајци Немац, што се недвосмислено види по његовој плавој коси и плавим очима. Он нас упознаје са местима поред којих пролазимо. Пред Торемолиносом пролазимо поред симпатичног градића Беналмадена. Изнад њега у брдима показује нам сеоце Михас са белим кућама које је претворено у туристичку атракцију по принципу шпанског села. Међутим, становници су данас помало незадовољни, јер су са многобројним туристима који овамо долазе изгубили властити мир.

Коначно стижемо и на наше одредиште, хотел „Сервантес“ у Торемолиносу. Процедура добијања кључева се углавном брзо завршава, а онда је требало домоћи се

собе на седмом спрату и коначно заборавити на свакодневно распакивање и паковање које нас је пратило током боравка у Мароку. Соба је добра са свим неопходним садржајима, а има и велику терасу са које се види пешачка зона на којој се хотел налази и брдовито залеђе града.

После краћег одмора спуштамо се на вечеру. У хотелу борави доста туриста тако да је у ресторану гужва. Понуда хране је богата тако да је помало тешко изабрати јело. После вечере шетамо се по Торемолиносу. Код наручивања пива у ресторану поред хотела водимо рачуна да нас опет не западну „big“ кригле.

Субота, 19. април 2014. године – Торемолинос

Први дан нашег мини одмора на Costa del Sol. Време је прохладно па не размишљам о купању, чак ни у хотелском базену. Зато после доручка одлазимо у разгледање трговачке понуде Торемолиноса. Спуштамо се и до мора, које је прилично удаљено од нашег хотела, који се налази у самом центру градића. Или смо ми изабрали заобилазни пут који води до мора. Нажалост радње су углавном окренуте туристичкој популацији која већ сада опседа јужну обалу Шпаније.

Плажа у Торемолиносу

Шетамо се дуж плаже, која је добро уређена и са великом бројем ресторана дуж широке пешачке променаде. Торемолинос, некада сиромашно рибарско сеоце био је прво место на Costa del Sol које се развило, када је почео успон туризма у Шпанији на крају 50 – тих година прошлог века. Град од скоро 70 хиљада становника налази се у западном делу Залива Малага испод планине Сијера Михос. Удаљен је 13км од Малаге.

Торемолинос је веома популаран код Британских туриста, а има и бројну имигрантску популацију Британаца. Познат је по узбудљивом ноћном животу, посебно по бројним баровима и клубовима намењених LGBT заједници. Када је 1959. године отворен хотел *Rez Espada* био је то први луксузни хотел на целој ривијери. Следећих година нови хотели, ноћни клубови и други туристички објекти променили су лице Торемолиноса и његових плажа. Половином 60 – тих Торемолинос је постао значајно алтернативно туристичко одређиште. У Торемолиносу могу се наћи чувени *Chirinos* (ресторани на плажи) у којима се може појести свежа риба и плодови мора који су карактеристични за овај крај. Занимљиво је да је 2012. године *McDonald's* затворио свој ресторан у срцу Торемолиноса. Његов пример су следили *KFC* и *Pizza Hut*. Остао је само *Burger King*. Према броју гостију, поготову из реда локалног становништва изгледа да им не иде лоше.

Пешачка зона у Торемолиносу

По завршетку шетње по обали откривамо да постоји лифт који превози људе од обале до пешачке зоне града. Цена карте је 50 центи по особи. На повратку у хотел разгледамо продавнице. Има понешто и занимљиво за куповину. Поподне проводимо у одмору, а после вечере правимо још једну шетњу по Торемолиносу.

Недеља, 20. април 2014. године – Торемолинос (Малага)

Данас је Ускрс. Дан је планиран за излет до Малаге, која је далеко неких петнаестак километара од Торемолиноса. Сунчано јутро обећава леп провод на излету. Малага је после Севиље са својих скоро 600 хиљада становника други град по величини у Андалузији. Налази се на крајњем западу Медитерана око 100км удаљена од

Гибралтара. Кроз град протичу две реке Гвадалмендина и Гвадалроса које се овде уливају у Медитеранско море. Малагу су основали феничански морепловци у VIII веку пре нове ере. Колонија се звала Малака одакле и потиче данашње име. Касније овим крајевима су владала Картагињани да би после Пунских ратова цело Иберијско полуострво па и Малага дошли под власт Рима.

Године 711. Иберијско полуострво су освојили Мавари и Малага је потпала под муслиманску власт. Арапска власт је у Малаги трајала до 1487. године када су је коначно освојили Католички краљеви и протерали Маваре.

После кратке панорамске шетње Малагом одлазимо до градске катедрале, која је саграђена на месту некадашње џамије. Иначе Малага је један од последњих шпанских градова који су ослобођени од Мавара у XV веку. Изградња катедрале започета је 1528. године, а 1541. године радови су заустављени. Године 1549. у изградњу се укључио нови архитекта Дијего де Вергара који је на Катедрали радио до своје смрти. Радове је наставио његов син, а 1588. године иако није била завршена Катедрала је свечано отворена. У градњи катедрале огледају се многи стилови од готике преко ренесансе до барока. Унутрашњост је углавном барокна. Грађевина није завршена, јер недостаје јужни торањ. Северни торањ је висок 84м и други је по висини у Андалузији после Гиралде у Севиљи.

Катедрала у Малаги

После катедрале одлазимо до Пикасовог музеја који је иначе и рођен у Малаги 1881. године. Музеј посвећен великом сликару отворен је 2003. године и има 285

радова које су поклонили чланови Пикасове породице. Смештен је у здању Buenavista Palace.

Улаз у Пикасов музеј

По завршетку посете Музеју утврђујемо да напољу пљушти киша која ће de facto обележити наш боравак у Малаги. Због ње нисмо успели да видимо Ускршњу процесију која се традиционално одржава у Малаги.

Већ добро покисли седимо у ресторану и чекамо тренутак када ћемо моћи да одемо до луке и тржног центра који и данас ради иако је празник. Користимо мали предак у падавинама и одлазимо у луку. Нажалост избор робе није нарочит и завршавамо у ресторану на обали где ручамо сардине са роштиља.

Припрема сардина

Тржни центар Muell Uno (Quay One) у луци Малаге отворен је у новембру 2011. године, после 13 – годишњег планирања и уложених 80 милиона евра. Још мало шетње

овим тржним центром и кроз диван парк одлазимо до новог ресторана где ћемо провести време до поласка за Торемолинос. Следила је топла купка и одмор до вечере. Покушај да се прошетамо после вечере завршава се несупешно, јер опет почиње да прокапљује.

Понедељак, 21. април 2014. године – Торемолинос (Малага)

После доручка упућујемо се возом у Малагу. То је нека врста метроа, а станица у Торемолиносу је неких 200м удаљена од нашег хотела. Повратна карта до Малаге, која је последња станица на овој линији је 4 евра. Облачно је, али не личи на кишу. То нам обећава и дуга према обронцима Сијера Михаса.

Поглед на Торемолинос са дугом

По доласку у Малагу одлазимо право у велику робну куцу El Corte Ingles и не слутећи да ће се наш боравак у Малаги свести на куповину. Када смо одлучили да кренемо даље констатовали смо да напољу лије киша. Вратили смо се и отишли у кафетерију у нади да ће киша престати, али била је слаба вајда од тога. Коначно смо решили да се вратимо у Торемолинос.

Када смо после вечере хтели да се прошетамо, поново нас је дочекала киша. А онда смо вече завршили у хотелу уз песму и клавирску пратњу Мире из Крагујевца. Тако се „уметнички“ завршило последње вече нашег боравка у Шпанији.

Уторак, 22. април 2014. године – Торемолинос – Будимпешта – Чачак

Јутро последњег дана путовања освануло је сунчано. После доручка скокнули смо да Данка купи ципеле и ево нас у хотелској соби чекајући крај нашег боравка у хотелу „Cervantes”. На аеродром треба да кренемо у 18 сати, а сам лет је око пола девет. У подне се одјављујемо из собе и после седења у хотелском холу шетамо се Торемолиносом. Поново силазимо до обале, штета што време претходна дана није било као данас. Можда би се и окупали.

Торемолинос за растанак

Ручамо у Бранковој кантини. Прљаво је, али клопа је укусна и јефтина. Још мало шетње и одмора у холу хотела и коначно напуштамо наш „Cervantes”. Остављамо га у Сунцу, кога смо протекла четири дана тако жељно ишчекивали. Вожња до аеродрома је кратка и мисли се окрећу повратку кући.

После чекирања остаје нам да до укрцавања обиђемо Duty Free Shop. Александра добија тражене парфеме. И коначно ево нас у авиону. Летимо већ два сата. Ако је судити по дужини лета у супротном смеру очекујем да ћемо слетети у Будимпешту око пола дванаест. Даље је све било стандардно. Наравно и чекање на мађарској граници због Владових проблема са Интерполом. Од Новог Сада опраштамо се са сапутницима и коначно ево нас у Чачку. Остаје нам да прегледамо фотографије и средимо утиске са путовања које је пружио пуно изненађења.